

Nr 56.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § 3 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607); given Stockholms slott den 28 januari 1944.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § 3 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607).

GUSTAF.

Herman Eriksson.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 13 § 3 mom. sjöarbetstidslagen
den 30 september 1938 (nr 607).

Härigenom förordnas, att 13 § 3 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 skall erhålla följande ändrade lydelse.

13 §.

3 mom. Vid övertidsarbetets ersättande med fritid skall iakttagas, att mot övertiden svarande fritid förlägges till samma dygn som det, varunder övertidsarbetet utföres, eller ock till närmast föregående eller efterföljande helgfria dygn samt att, då fråga är om sjöman som uppbär kontant lön, fritiden beredes i hamn och, om övertidsarbetet utföres å helgdag, icke förlägges till söckendag, varunder sjömannen utför övertidsarbete mot annan ersättning än fritid å samma söckendag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 januari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och socialdepartementen anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Eriksson:

Enligt 13 § 1 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607) skall ersättning för övertidsarbete som sjöman förrättat utgå i penningar eller ock, då fråga är om vakttjänst i hamn eller om arbete utfört av sjöman som icke uppbar kontant lön, beredas i form av fritid. I samma paragrafs 2 mom. föreskrives, att övertidsersättning som utgår i penningar skall för timme räknat utgöra, när övertidsarbetet utförts å söckendag, minst en 150-del och, när övertidsarbetet utförts å helgdag, minst en 75-del av sjömannens kontanta månadslön, oberäknat kostpenningar eller däremot svarande ersättning. Övertidsersättningen skall beräknas särskilt för varje tillfälle övertidsarbete utförts, varvid påbörjad halvtimme skall ersättas såsom hel halvtimme. Vid övertidsarbetets ersättande med fritid skall enligt paragrafens 3 mom. iakttagas, att mot övertiden svarande fritid skall vara förlagd till samma dygn som det, varunder övertidsarbetet utförts, eller ock till närmast föregående eller efterföljande helgfria dygn.

I två likalydande *motioner* vid 1943 års riksdag av herrar Robert Berg och Helgesson (I: 48) samt av herrar Lundgren och Lindberg i Stockholm (II: 58) framhölls såsom anmärkningsvärt att övertid å helgdag får, då fråga är om vakttjänst i hamn, ersättas med motsvarande fritid å söckendag. Denna fritid vore nämligen mindre värdefull än den fritid å helgdagen, vilken på grund av övertidsarbetet gått förlorad. Närmast med anledning härav föreslogo motionärerna, att möjligheten att ersätta övertidsarbete med fritid måtte helt borttagas.

Vid behandling av motionerna begärde andra lagutskottet yttrande från kommerskollegium och beredde utskottet vissa sammanslutningar tillfälle att yttra sig.

Kommerskollegium anförde i sitt till utskottet avgivna yttrande, att fritid enligt kollegii mening vore den övertidskompensation, som bäst tillgodosåge det med sjöarbetstidslagen förenade syftet att förhindra överansträngning av

sjömännen. Detta förhållande talade mot motionärernas förslag att helt borttaga den möjlighet som lagen medgäve att ersätta övertid med fritid.

Vad beträffade den av motionärerna särskilt berörda frågan om ersättande av övertid för vakttjänst i hamn å helgdag med motsvarande fritid å söckendag kunde kollegium för sin del ej finna annat än att det för sjöman, som tillbragte stor del av sin tid till sjöss och därför mera sällan kunde besöka affärer och expeditioner, borde, när fartyget komme till hamn, i allmänhet vara minst lika värdefullt att få ledigt å söckendag, då affärerna och expeditionerna hölles öppna, som å helgdag. Däremot kunde det synas obilligt gentemot sjömannen, om övertidsarbete, som han utfört i hamn, ersattes med fritid till sjöss. Dylikt ersättande av övertidsarbete förekomme visserligen mera sällan men syntes dock påkalla föreskrift om att fritid, som utgjorde ersättning för övertid i hamn, även skulle beredas i hamn. Då sådan föreskrift emellertid ej alltid läte förena sig med den i 13 § 3 mom. sjöarbets-tidslagen uppställda fordran å fritidens förläggning, syntes, i betraktande av att penningersättning för övertidsarbete ej vore i lagen förutsedd för sjöman som icke uppburde kontant lön, undantag för dylik sjömans del böra göras från berörda föreskrift.

Kollegium fann sig på dessa grunder visserligen ej böra tillstyrka motionärernas förslag men väl förorda, att till 13 § 3 mom. fogades föreskrift om att fritiden, där fråga vore om övertidsarbete utfört i hamn av sjöman som uppburde kontant lön, skulle beredas i hamn.

I de yttranden av olika sammanslutningar, som under motionernas behandling i andra lagutskottet avgåvos, blev motionärernas förslag avstyrkt av *Sveriges redareförening* och *Sveriges segelfartygsförening*, medan å andra sidan *Svenska maskinförbundet*, *Sveriges radiotelegrafistförening*, *Svenska sjöfolksförbundet* och *Svenska stewartsföreningen* uttalade sig till förmån för förslaget. Sveriges fartygsbefälsförening, som beretts tillfälle att yttra sig, inkom icke med något yttrande.

Andra lagutskottet framhöll i utlåtande (nr 60), att enligt 12 § sjöarbets-tidslagen sjöman kunde åläggas övertidsarbete utan begränsning för fullgörande av nödig vakttjänst i hamn. Därest vakttjänst på övertid ej kunde kompenseras med fritid utan endast med övertidsersättning, kunde detta föranleda ett oskäligt utnyttjande av personalens arbetstid, eftersom någon återhållsamhet då ej behövde ur ekonomisk synpunkt iakttagas beträffande användandet av sjöman, som fullgjort vakttjänst på övertid, till ordinarie arbete. På grund härav ansåge utskottet alternativet fritid såsom övertidskompensation böra i princip bibehållas.

Utskottet gav emellertid ett exempel på huru möjligheten att lämna fritidskompensation för vakttjänst i hamn hade utnyttjats. I detta fall hade en sjöman, som arbetat sina ordinarie åtta timmar på lördagen, för åtta timmars nattvakttjänst på söndagen erhållit kompensation genom ledighet under ordinarie arbetstiden på måndagen, varefter han ålagts vakttjänst på övertid under måndagen och därefter utan särskild ledighet återgått till det ordinarie arbetet. För övertiden under måndagen hade han kompenserats ge-

nom övertidsersättning för söckendag, alltså hälften mot vad som utginge för helgdag. Genom detta sätt för uttagande av övertidsarbete hade sjömannen gått förlustig ej blott söndagsledigheten utan även den helgdagsledighet, som borde ha trätt i dess ställe, och ändå hade han erhållit övertidsersättning endast för söckendag. Detta enligt utskottets mening uppenbara missförhållande, varå åtskilliga andra exempel kunde anföras, vore av den beskaffenhet, att det torde böra föranleda en lagändring.

Vidare syntes det utskottet obilligt gentemot en sjöman, om övertidsarbete, som han utfört i hamn, ersattes med fritid till sjöss. Jämväl på denna punkt syntes lagen böra ändras.

Huvudsakligen på dessa grunder och med hänsyn till att utformningen av de förordade ändringarna torde böra närmare övervägas, hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag om sådana ändringar av sjöarbetstidslagen, att ersättning för vakttjänst i hamn å helgdag alltid skulle utgå i penningar, såvida ej sjömannen med tillämpning av de nu gällande reglerna kunde å söckendag beredas ledighet motsvarande den han skulle hava åtnjutit på helgdagen, om han icke ålagts övertidsarbete, samt att vid ersättning för övertidsarbete i form av fritid denna icke måtte få förläggas till tidpunkt, då fartyget lämnat hamn.

Riksdagen, som godkände utskottets utlåtande, anhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 463) om sådant förslag till ändringar av sjöarbetstidslagen som utskottet avsett.

Det enda övertidsarbete, som — bortsett från de sällsynta fall då kon- Departements-
chefen.
 utgår — enligt 13 § sjöarbetstidslagen må ersättas med fritid, utgöres såsom redan framhållits av vakttjänst i hamn. De kategorier av ett fartygs besättning, som bruka uttagas till sådan vakttjänst, utgöras av däck- och maskinmanskapat. I allmänhet torde övertid för vakttjänst i hamn förekomma endast då skeppstjänsten är anordnad i enlighet med de i 2 kap. sjöarbetstidslagen angivna reglerna rörande ordinarie arbetstid å fartyg som nyttjas i fjärrtrafik. I dessa regler skiljs mellan ordinarie arbetstid till sjöss (4—6 §§), vid fartygets ankomst till eller avgång från hamn (7 §) och under fartygets uppehåll i hamn (8 §). Vakttjänst i hamn torde äga rum å dygn, under vilka den ordinarie arbetstiden regleras enligt 8 §, och i viss mån å dygn, beträffande vilka 7 § är tillämplig. Enligt 8 § är den ordinarie arbetstiden för sjöman, tillhörande däck- eller maskinmanskapat, högst 8 timmar om dygnet och högst 48 timmar i veckan, dock att å helgdag icke må såsom ordinarie arbete åläggas sjömannen annan skeppstjänst än vanligen förekommande löpande göromål och lättare rengöring under tillhoppa högst 1 timme. Sjömannens i 8 § avsedda ordinarie arbetstid skall, såvida ej annat överenskommits eller är i vederbörande hamn brukligt, förläggas mellan vissa i lagen angivna klockslag. I 7 § är i allmänhet längre ordinarie arbetstid medgiven, och denna behöver icke förläggas till några i lagen angivna tider på dygnet.

Vad angår motionärernas hemställan om borttagande av möjligheten att ersätta övertidsarbete med fritid anser jag mig, i likhet med kommerskollegium och riksdagen, icke böra tillstyrka densamma.

Från riksdagens sida har emellertid såsom exempel på en mindre tillfredsställande konsekvens av gällande bestämmelser särskilt framhållits det förfarandet, enligt vilket en sjöman, medan fartyget befinner sig i hamn, får arbeta sina ordinarie 8 timmar på lördag, uttages till 8 timmars vaktjänst å övertid på söndag utöver den då medgivna ordinarie arbetstiden av 1 timme, kompenseras för söndagens övertid med ledighet från det ordinarie 8 timmars arbetet på måndag men då ånyo uttages till 8 timmars vaktjänst å övertid samt slutligen kompenseras för sistnämnda övertid med allenast ett penningbelopp, beräknat enligt grunderna för ersättning av övertidsarbete å söckendag.

Det torde dock kunna ifrågasättas huruvida det är tillrådligt att, såsom riksdagen till förhindrande av dylikt förfarande föreslagit, göra rätten att ersätta övertid för vaktjänst i hamn å helgdag med fritid beroende av att sjömannen kan å söckendag beredas ledighet, motsvarande den han skulle hava åtnjutit på helgdagen, om övertidsarbete icke då ålagts honom. Riksdagen torde med sitt förslag härom ha avsett, att sjöman, vars ordinarie arbetstid i hamn är 8 timmar å söckendag och 1 timme å helgdag, ej skall få användas till arbete mer än högst 1 timme å söckendag, varå kompensation i form av fritid lämnas honom för övertid avseende vaktjänst i hamn å helgdag. Detta skulle emellertid i fall, där fråga vore om att med fritid å söckendag gottgöra sjömannen för en å helgdag förekommande kortare dylik övertid av t. ex. 2 timmar, få till följd att söckendagens ordinarie arbetstid måste minskas från 8 timmar till 1 timme, d. v. s. med 7 timmar. Övertiden å helgdagen och minskningen av den ordinarie arbetstiden å söckendagen skulle icke i detta eller liknande fall stå i rimlig proportion till varandra. Medan i flertalet dylika fall följden torde bliva den, att kompensation i form av fritid ej alls komme till användning utan att i stället ersättning i penningar lämnades, skulle i de övriga fallen anledning saknas till största möjliga återhållsamhet vid bestämmandet av övertidens längd. Mot ett stadgande, som gäve sådana resultat, kan bland annat anmärkas, att det icke skulle stå i god överensstämmelse med riksdagens principuttalande till förmån för fritid såsom övertidskompensation.

Vidare läser en bestämmelse, utformad på det sätt riksdagen torde ha åsyftat, ej hindra att sjöman, som fullgjort 8 timmars övertidsarbete å helgdag och kompenseras härför med ledighet från det ordinarie 8 timmars arbetet å söckendag, sistnämnda dag uttages till 1 timmes övertidsarbete, för vilken timme lämnas honom penningersättning, beräknad enligt den lägre, i fråga om söckendag angivna normen.

Under dessa förhållanden synes den föreslagna bestämmelsen böra undergå viss omredigering. Lämpligt torde vara att låta bestämmelsen innebära förbud mot att fritid, utgörande kompensation för övertidsarbete å helgdag, förläggas till sådan söckendag varunder sjömannen användes till övertids-

arbete, som icke å samma söckendag gottgöres honom med fritid. Härigenom skulle, då det vore fråga om att ersätta övertid å helgdag med fritid å söckendag, den ordinarie arbetstiden å söckendagen komma att tjäna såsom kompensationsobjekt i första hand för eventuell övertid å söckendagen och till därefter återstående del för övertiden å helgdagen. I den mån sistnämnda övertid då ej kunde ersättas med ledighet från det ordinarie arbetet å söckendagen och ej heller å annan dag kunde kompenseras med fritid, måste den gottgöras med penningar. På detta sätt skulle det påtalade förfarandet att uppskjuta erläggandet av penningersättning till dess ersättningen kan beräknas enligt den lägre i fråga om söckendag bestämda normen helt förhindras.

Såsom riksdagen i viss anslutning till kommerskollegii yttrande vidare ifrågasatt, torde även bestämmelse böra utfärdas om, att vid övertidsarbetets ersättande med fritid denna icke får förläggas till tidpunkt, då fartyget lämnat hamn. Vid bestämmelsens utformning lär emellertid vara att beakta, att fritiden ej heller bör få förläggas till tidpunkt, innan fartyget ankommit till hamn.

Då penningersättning för övertidsarbete ej är i sjöarbetstidslagen förutsedd för sjöman, som icke uppbär kontant lön, torde de av mig ifrågasatta stadgandena, som i viss mån rikta sig mot kompensation i form av fritid, ej böra gälla dylik sjöman.

I enlighet med de nu anförda synpunkterna har inom handelsdepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 13 § 3 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607)*.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förenämnda lagförslag, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Åke Hartvig.

¹ Denna bilaga, vilken är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 januari 1944.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden ALSÉN,
LIND,
regeringsrådet EKLUND,
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 24 januari 1944 tillhandakommet utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 21 januari 1944, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 13 § 3 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607)*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av sekreteraren C. O. Koch.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 januari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Eriksson, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och socialdepartementen lagrådets den 28 januari 1944 avgivna utlåtande över det den 21 januari 1944 till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 13 § 3 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607) samt hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Forssberg.